

FALI FELIRAT

Ezek a sorok Haarlemben a St. James csapszék falán olvashatók, ahova 1930. XII. 5-én, egy szombaton este irtam fel őket.

*E helyen üldögélt könnyezőn
Ben Hepburn néger munkás és költő,
kit cimborái
béréből kockán kiforgattak
és akinek szeretőjét elrabolták
fehér gangsterek.*

*Te, ki e csapszék falán
olvasod irásom
Ben Hepburnt ne szánd meg,
mert még fiatal ő
és hisz abban, hogy eljő
a fizetés órája.*

Amen.

OSWALD SPENGLER VAGY AZ IMPERIALIZMUS FILOZÓFIÁJA

Irta: GYÖRKÖS FERENC (Budapest)

Spengler, vagy a Oswald Spengler népszerűségét az Untergang des kritika kritikája Abendlandes c. művének köszönheti, melyben történeti adatok tömegével, különböző kulturák és civilizációk sorsának összehasonlításával történetbölcseleti síkba emelte az 1920–22-es idők polgárságának világvégi életérzését. A könyv háttéréből kétségtelenül előrenyult a világ megváltozásának kísértete: az ebben rejlő pozitív, építő erőket azonban Spengler nem ismerte, nem akarta ismerni, — a polgárság alkouya számára a nyugatnak, a kulturának, az életnek a végét jelenti szükségszerűen. Nem véletlen, hogy Spengler új könyvének címe (Jahre der Entscheidung) már nem defetisztikus, nem rezignált. A cím — A Döntés Évei — azt jelenti, hogy még van remény, nem vesztett el minden, a polgárság-nyugat-kultúra pusztulása nem biztos. Spengler, akinek „tudományossága” már első könyvében is nem az anyag pozitív elemzésén, az összefüggéseknek az anyagból való kivizsgálásán nyugodott, hanem egy akkor dekadens és pesszimista életérzés mindenáron való alátámasztását célozta — hű maradt önmagához; maradt ami volt: az uralkodó osztály, a nagypolgárság tükre. Nem ő változott, hanem a polgárság hangulata és életérzése. Ennek a hangulatváltozásnak okát természetesen nem nehéz felderíteni és maga Spengler sem titkolja: „Senkise nem kívánhatta jobban ez év (1933) nemzeti forradalmát, mint én” — mondja már a bevezetésben (és — mert Spengler nagyon kényes a részletekre, — Hitler forradalmát az annyira gyűlölt „Revolution” szóval nem „piszkolja” be, viszont annak ami: ellenforradalomnak nem nevezheti, marad tehát az előkelő „Umwälzung“...) végre megmondhatja, hogy a 18-as német forradalom piszkos volt, hogy reméli, minden sora hozzájárult a weimari rezsim megbuktatásához és a lehető legnagyobb dicsérettel illeti Hitlerék tettét: „ez keresztül-kasul porosz volt, mint az 1914-es felkelés...” Tehát dicsér és elismer. Da

fenntartással. „Nincs ok a győzelmi mámorra“, — figyelmezteti őket. Nem vallja magát nemzeti szocialistának, szándékosan kerüli az „árja“ szó használatát (rossz nyelvek szerint illemből, mert ősei között csökent értékűek is vannak), a Harmadik Birodalmat a Szovjetállammal vagy a klerikális Sacrum Imperiummal egyenértékű utópiának tartja, mely „a weimari állam moعاتas talaján tenyészett“ — az őreakció Spengler tehát a kellő udvariassággal ugyan, de mégis szembe helyezkedik a náci elméletével s így nem csodálkozhatunk, ha a „Ring“, a német uralkodó körökhöz közelálló folyóirat 38. füzetében ezt olvashatjuk Spengler kritikájaképpen: „Összeegyeztethető-e az óporosz fegyelemmel, hogy államügyeket nyilvánosság előtt kritizáljunk? Éppen a külpolitikai veszély órájában két lehetőség adódhatott számára: vagy a vezetés útja vagy a hallgatás... Éppen a külpolitika szempontjából a belpolitikát, meg a német népet zártásra és vezetői fegyelemre akarja nevelni — nem szabad a vezetőséggel való érintkezés nélkül kritikai mérlegelés tárgyává tenni“. Mit felelhet erre az óporosz fegyelem, a Zucht böleselője és előharcosa? Semmit. Mit is felelhet tanítványainak, akik fejére olvassák a tőle tanult leckét? Nietzsche óta polgári intellektuelek tömegei igyekeztek a szellemet, tudást, türelmet, kritikát, emberiséget gyanússá tenni az uralkodó osztályok előtt. Elégedetlen romantikusok voltak, meghasonlott, dekadens, fegyelmzetlen szellemek (Nietzschéből az Übermensch, a Cesare-Borgia-eszmény, a Zucht első agitátorából még a filozófia-rendszer alkotásához szükséges fegyelem is hiányzott és aztán szükségből erényt csinált), mélyen szellemtelen és kegyetlen ember bálványát imádták, szerettek volna ilyenek lenni ezek a gyöngö, könyvmoly, beteges snobok. Most itt van a barbárság és nem ismer kiméletet. És Spengler, későn bár, de beláthatja: a kevesek diktatúrájában csak vezetőnek lenni érdemes és annak is szellemére kell öltenie a vezetőség annyira dicsért porosz uniformisát. (Spengler kritizálta a kritikát, szerinte már az eredeti görög szó is (krinein) szétbontást, rontást jelent s az élet megromlását fejezi ki, mert az egészséges élet nem kritizál, s most az ő kritikáját kritizálják, nem érvekkel, hanem jobbra át, balra át! argumentációval, ami ugyebár egészséges életet fejez ki. Tu l'es voulu, Georges Dandin.

A racionalizmus Spengler új könyvének jelentős része a racionalizmus, a kritikai gondolkodás becsmélését tartalmazza. Módszere az, hogy a Nietzsche által szabaddalmaztatott előkelő és közönséges, véres és vértelen, gyökeres és gyökértelen, egészséges és egészségtelen stb. jelzőket variálja: ami neki tetszik, az előkelő, vérmes, ami nem, az közönséges stb., az értékek átértékelésével zsonglőrösködik, meghökkeníti az embert váratlan kinyilatkoztatásaival, melyben fehérnek nyilvánítja a feketét. Persze a racionalizmus gyökértelen, mert a gyökértelen városi szellem terméke ellentétben a parasztnemzetségek vérmes böleselkedésével. Spengler joggal nevezhette volna a paraszbölesességet véresnek is, ha olvasta volna valaha Zimmermann könyvét a parasztháborúkról, amikor a szó szoros értelmében vérbe fojtották a német parasztok gyökeres bölesességét. S mi gyökértelen és vértelen még? — az irni és olvasni tudás, a haladás gondolata, Ebben szintén Nietzsche epigonja. Mivel a tényleges haladás a kizsákmányolás kiküszöböléséhez vezet, tehát tagadják. Nem akarják, hogy legyen... „ámbar a történelem még sohasem törődött az emberek vágyaival“ (4. o.) mondhatnánk Spenglerrel, vagy helyesebben: sohasem igazodott a szükségszerű történés út-

ját keresztelő vágyakhoz. Mert különben éppen emberi vágyakon keresztül, érték és általuk történik. Gyökértelen az eszrit, a Tiszta Ész (a Saványú Szöllő), az utópiák, a kritikusok („a kritikus az alkotó el-lentéte“ 6. o.) (Holott van, nagyon is van alkotó, leleplező kritika), vértelen a darwinizmus, a nemzetgazdaságtan, Smithtől Marxig, a történelmi materializmus ép' úgy mint az idealizmus, tutti-frutti, mindez racionalizmus, mert a gondolat erejében és az ember jóságában hisz, holott „az ember vadállat“ és „az emberi történet hadtörténet“, gyökértelen és vértelen a „contrat social“, az emberi jogok gondolata, ez a „fegyelmetlen érzélgősség“. Pedig tudjuk, hogy a „contrat social“ és az emberi jog nem ábrándos, érzélgős eszme, hanem igény, amelyet a polgári osztály a feudálisokkal szemben emelt, mert erős volt hozzá, mert képes volt igényét erőszakkal és hatalommal, azaz hadtörténetileg érvényre juttatni. Az „átértékelést“ azzal fejezi be: „A városi gyökértelen szellem uralma ma a végét járja.“

Tudjuk, jól tudjuk, hogy a „költők és gondolkodók népe fecsegők és uszítók népe kezd lenni“ (5. o.) hiszen azóta könyvmáglyák is lobogtak s Németország legjobbjai hontalanok. De korai még az öröm, „nincs idő és ok mámorra és diadalérzésekre“ (IX. o.) azt hisszük ez a „gyökértelen“ szellem, a piszkos jelen eltaszításának, az emberiség megújulásának szelleme nem halt meg, csak alszik a leterrizált nép lelkiismeretében. Ez a gyökeresség.

A világmegváltó pruszizmus

A legfőbb szemrehányás, amellyel Spengler a „racionalistákat“ illeti az, hogy a valóságot nem vették olyanoknak, amilyen — hanem megakarták változtatni. (Csak úgy pruszkól a gunytól, amikor a „világjavító“ szót használja). Jogosult lenne az ellenvetés: Tehát azok veszik a valóságot olyanoknak, amilyen, — akik változónak és megváltoztathatónak tekintik? Spengler itt ellenmondásba keveredik. Egyrészt fatalista. A történelem nem törődik az emberek vágyaival. Keresztülgázol rajtuk: „galléron ragadja“ őket „és azt teszi velük, aminek tétetni kell, akár akarják, akár nem“. (12. o.) „A tények mindig erősebbek mint az emberek“ (16. o.) Eszerint természetesen ostobaság bármit is akarni, az akarattal fel kell számolni, ott van a Nagy Führer, aki akar és tesz; a régiek isteni gondviselése és előreelrendeltsége, ennek kifejezése, hogy az embereknek a társadalmi viszonyok a fejére nőttek, hogy a pestis és háború, a piac és önkény stb. törvényei ismeretlenek. Csak-hogy az atheista „filozófus“ történelemnek kereszteli el, ami általa a fogalom nem válik kevésbé reakcióssá. Ezzel a történelem-fetiszizmussal szemben viszont „beismeri“, hogy „a moztató hatalmai nem mások, mint a multéi: az erősebb akarata, az egészséges ösztönök, a faj, a birtok és hatalom akarata“. Ez az önellenmondás logikailag nem hidalja át, de nem is lehet áthidalni. Vagy az emberek moztatják a történelmet, vagy nem. Dialektikailag azonban megoldható, azaz megmagyarázható az ellentét fennállása Spenglernél. A „racionalistákkal“ vagyis progresszívokkal szemben a fatalizmus a „gyökeres“ igazság, mert szeretné ha a valóság, melyet meg akarnak változtatni, megváltoztathatatlan lenne. — egyébként pedig van mozgás, történelem, egészséges ösztönök akarata, mert szeretné, hogy bizonyos erők érvényesüljenek. Ezért mondja olyan örömmel, hogy „az ősrégi barbárság... ismét felébred“ (12. o.) azért állítja a világjavítással szembe „az emberi sors súlyosságán érzett örömet“ (13. o.) A Nietzsche-féle hirhedt „amor fati“-t. Mi az az „amor fati“, a sors szeretete, a szenvedés igenlése? Talán heroizmus? Legkevésbé sem. A heroizmus nem

igenel, nem csókolja meg a kezed, amely ostoroz, hanem utolsó percig küzd a végzet ellen, utolsó lehelletig harcol a megmásíthatatlan megmástitásáért. A rossz nem jó annak, aki elviseli. Viszont igaz, hogy mint A. France mondja, a más baját könnyen el tudjuk viselni. A „porosz“ örvendezés a „barbárság újjászületésén“ részben szadizmus, perverz-romantika, részben káröröm, azok öröme, akik hasznot huznak, Armstong, Wickers és Krupp-féle öröm. Mint ő mondja: „északi világérzés“.

Hübéri romantika Miután „bebizonyította“ a racionalizmus „gyökértelenségét“, következményeinek a megvizsgálásába kezd. Az eredmény meglepő. A racionalizmus megsemmisítette a nemzeteket. Mert „az igazi nemzetek, mint minden élő test gazdagok belső tagozódásban... A politikai racionalizmus azonban „nemzet“ fogalma alatt a minden rendtől való szabadságot, minden rend elleni harcot érti.“ (26. o.) Azt is elárulja, hogy mik voltak az igazi nemzetek? A 18. század államvilága szerinte „előkelő“ forma volt, „nemcsak létében, hanem cselekedeteiben és érzésében is“ (17.o.) Értjük hogy miért volt „előkelő“ az az államvilág. Előkelőségéről elég tanubizonyosság a nagy francia forradalom, amely következményeképpen kitört. Az is természetes, hogy a racionalisták „minden rend“ ellen harcoltak, mert a hübéri rend ellen harcoltak. (A kapitalizmus pusztulása — civilizáció pusztulása mintájára.) Természetes, de szokatlan. Mert az immár reakcióssá vált polgárság teoretikusai eddig legalább annyira polgárok is voltak, mint amennyire reakciók, kiktartottak a forradalmaknak számukra kivított vimányai mellett s csak a további haladásban látták a civilizáció pusztulását. Spengler következetesen tovább megy. A demokrata racionalizmus tekintélyt rombolt és nincs erkölcsi jogcíme tekintélyre az új erővel szemben. Az eredendő bűn tehát az első tekintélyrombolás, a polgári forradalom. Mi a mai nagypolgárság Wunschtraumja? Hatalmi helyzetének konzerválása, stabilizálása. És ebben eszménye csak az ancien regime lehet, mert annak sikerült. Tehát a hübéri állam az egyedül „igazi“ állam. Mi a nagypolgárság másik Wunschtraumja? Imperialista háború, melyen gazdagodni lehet. Tehát „a harc az élet ősténye, maga az élet“ (14. o.) és „az állam egy általa képzett és megtestesített népi egység „formában léte“ valóságos és lehető háborúkra“ (24. o.) és ehhez „a vezetés, kormányzás, tekintély ereje és egysége szükséges“ (24. o.) Mi a polgárság harmadik Wunschtraumja? Hogy céljainak elérésében az alsó osztályok készséges eszköz legyenek. Tehát „az igazi népelethez... különösen a tekintély felőtisztelte tartozik“. (26. o.) És „a népen uralkodni kell, és az akarja is, amennyiben ösztönei egészségesek.“ (26. o.) (Zimmermann!) A gondolatmenet világos. A valóság fanatikusa, Spengler, mikor a nép, állam, élet lényegéről beszél, nem a valóságot vizsgálja, hanem vágyai alapján azt, amit szeretne „igazinak“ — s ha a valóság annak az „igazinak“ ellenmond, nincsenek „egészséges ösztönei.“ S így a végtelenségig: „a háborúhoz sok ágyutölték szükséges, tehát az egészséges fajnak első jele a gyermekáldás“ (63. o.) Az embert, mint Petőfi mondja, vágyai vezérlik. A valóság pedig ellentmond a következetes polgárnak. Az egészséges ösztönű ember elégedetlen ha robotban, hajszában telik az élete és az olyannyira eszményített és visszakívánt hübériség az ancien regime idején a jobbágyság, amikor csak tehetett föllázadt urai ellen. Az az elmélet, mely „igazi porosz módra“ ezt tagadja, nem tudomány, nem bölcsélet, hanem hübéri romantika.

Krupp-gyártmány A racionalisták alapvető „tévedése“ és „merénylete“ tehát az volt, hogy nem számoltak az élet alaptényével, a háborúval, melyhez stabil uralmi formára van szükség s ugyanakkor tönkretették az ancien regimet. S így a 20. század, amikor „a világháborúk korába léptünk“ készületlenül találja a legtöbb államot. Pedig az „imperium mundiról“, (16. o.) a viláგuralomról van szó, „akinek kardja itt győzelmet arat, az lesz a világ ura. Itt fekszenek az óriási játékkockái. Ki meri elhajítani őket“ (165. o.) — kérdezi szinte himnikus zengéssel. S mi ez az imperializmus, mit akar, ki akar uralkodni a világon? Delphi-i miszticizmussal felel: „Az imperializmus egy eszme“. (17. o.) És mi hozzátesszük Spengler nietzschei eredetű, de igaz szavait: „Minden eszmény olyan embertől ered, akinek szüksége van rá.“ (99. o.) Nem vagyunk olyan „durván materialisták“, hogy feltételezzük, hogy bölcselőknek némi-nemű részvényei vannak. Nincs szükség materiális részvényekre. Nerónak nem volt „haszna“ Róma égéséből. Ismét a pruszizmus, a szadista barbárság beszél Oswald Spenglerből. Szadizmusának és romantikájának közös alapja van: féktelen ambíció, uralomvágy, tomboló és kinzó „Wille zur Macht“, ép' úgy mint Nietzsche-nél. Jaj azoknak a született diktátoroknak, akikből sohasem lesznek diktátorok! Még szerencsésük, ha mint George — költészetté szublimálják lelkük napoleoni gesztusait. De ha tudósok vagy filozófusok akarnak lenni, a valóság ismeretének, a valóság képének és értékelésének önkényes megváltoztatásával állnak bosszút azért, hogy a valóságot nem változtathatják meg. A hatalmi vágy szármalmas Don Quijottéi kegyetlenkednek, parancsolnak, kivégeznek és ítélkeznek — papíron. És hadat üzennek, hadat akarnak üzeni. A háborús lelkesedés — mondhatnám — blaszfémiaira ragadja: „A tengeri imperializmus... a végtelenbe való fauszti rogrekvs kifejezése“. (31. o.) Jólehet Faust a tudás végtelenségére törekedett, az imperializmus pedig a haszon és pusztítás végtelenségére... A nemzetközi helyzet megítélésében természetesen éppoly felületes mint minden más területen. A döntő ellentét szerinte Anglia és Oroszország, másrészt Anglia és Amerika közt áll fönn. (Mi több „döntő“ ellentétről is tudunk.) Ámde már bevezetésében írja: „Németország a világ döntő állama“ (XII. o.) és ez nem is szorul bizonyításra, hiszen elég ha a porosz szellemet és a spengleri bölcsességet szállítja néhány egyéb Krupp termékkel egyetemben, hogy a világ nyugtalanságát és fegyverkezését fölkorbácsolja.

Romantikus politikai gazdaságtan

Spengler, mint minden romantikus szereti a váratlan „színpadi“ hatásokat, a teljesen új aszociációkat és fantáziája merésznél merészebb tételekhez hajszolja. Ezért tanulságos is olvasni. Ime egy „Übermensch“, aki a realpolitikusi értelem ellenőrzése nélkül transzformálja gondolatokká kívánságait. Legfuresabb és látszólag legérhetlenebb tétele ez: „A bolsevizmus nem fenyeget bennünket, hanem uralkodik rajtunk“. (70. o.) A jámbor ujságot olvasó megdörzsöli a szemét, megnézi a naptárt és csodálkozik. De Spengler udvarias. Megmagyarázza tételét. A 19. század demokráciája is bolsevizmus. Bastille ostroma ép' úgy mint a cárizmus megbuktatása. A racionalizmus is. Minden, ami nem ancien regime, ami nem előkelő, formás, egészséges. A kereszténység is, mert az kezdte az emberek egyenlőségének eszméjét fölvetni. (93. o.) Spengler az immár történelmi kategóriákat — tisztánlátás kedvéért többé-kevésbé szorosan körülírt és meghatározott fogalmakat összekeveri, pedig bizonyos hasonlóságok alapján fogalmakat ill. az

azoknak megfelelő tartalmakat nem lehet azonosítani. Amde ezeket a kifogásokat csak komoly és alapos tudósemberekkel szemben lehet fölvetni, akik nem beszélnek az önfegyelemről, hanem gyakorolják. Spenglernél tudomásul vesszük. De még így is: uralkodik „rajtunk”? Németeken? Európaiakon? Mikor mindenütt marsoló szinesingű osztagok jelzik a fasiszta éra hajnalhasadását? „A forradalom célhoz ért”? „A prol. dikt.-nak teljes uralma alatt állunk”? Spengler ezeket a még merészebb tételeket is megmagyarázza. Még merészebben. S hogy romantikus elődjeinek mulasztását helyrehozza, egy romantikus pol. gazdaságtan prolegomenájának vázlatával magyarázza meg. Először is a politika és gazdaság viszonyát „tisztázza” és a történelmi materializmussal szemben a vezető szerepet a politikának juttatja. S kitünő hasonlatot talál, hogy érthetőbbé tegye: „a politika és gazdaság úgy viszonylanak, mint egy hajó vezetése és rakományának rendeltetése... a fedélzeten a kapitány az első személy”. (28.) All right, Spengler úr. Hasonlattel, hiába nem lehet tréfálni. Hasonlatokat nem lehet absztrahálni, elkenni, mert akkor nem jók. Viszont a jó hasonlat elárulja a — valóságot. A fedélzeten a kapitány az úr, a portában a portás és minden kakas a maga szemétdombján. De ki bizza meg a kapitányt, ki szabja meg az útját? A gazdasági lét, a társadalom szükségletei és a kapitány nem engedelmeskedik, elbocsátják. Tehát Spengler is „marxista”, ha a hasonlatok nyelvén beszél. Ezután a „sikerült” manőver után a kapitalizmus meghatározása következik, mely szó gyűjtőneve mindazoknak, akik „nem jártak rosszul csekély tehetségeik következtében” (100. o.) mert a „birtoklás nem bűn, hanem tehetség (Begabung) (70. o.) Kétségtelen s azért nem is tagadjuk, hogy a földbirtokosok és gyárosok egytől-egyig zseniális emberek, Übermenschek, vagy hogy még spengleribb dicséző jelzőt használjunk: ragadozó állatok. Velük szemben a tehetségtelen érvényesülni nem tudók gyökértelen intellektuelekkel élükön fellázították a munkásságot és külvárosi csöseléket, az elmebetegeket, púposokat, sántákat — Spengler előkelően ugyan, de tajtékzik — az „élet belső formája szétesik” (élet = stabil uralmi lehetőség) — lázadtak, holott lázadni nem előkelő, hanem közönséges, holott Franciaországban, mint jólétesült forrásból hallotta, nem is volt nyomor a forradalom kitörése előtt, (80. o.) és az alsó osztályok (Thiersékre gondol) A Pére Lachaisera?) arra vetemednek, hogy „a tehetségesek és ügyesek megdolgozott birtokát lopásnak nevezik” (102. o.) s a kultura érdekeit feláldozták a munkásság osztályönzésének. Legkárosabb hatása ennek az „osztályharenak”, hogy a „természetes” gazdasági életet tönkretette. (Természetes = korlátlan kizsákmányolás.) Szerinte Marx népszerűsítette ama téveszmét, hogy „a munka értéke egyenlő valóságos hozamával” (120. o.) (hogy „cáfolni” birja Marxot, kénytelen egy Marxal homlokegyenest ellenkező tételt cáfolni, amit ez soha sem mondott, s ezzel a munkásságot bérharera buzdította. S így a gazdaság, a kultura szenved, mert a bért „a pártvezér határozza meg s nem a gazdasági Führer számítja ki”. (110. o.) Ugyanakkor a munkaidőt kezdték leszállítani, holott „egy bér munkás sem megy tönkre a tuleröltetéstől” (109. o.) és most az egyes csak a felét adja „a természetes munkakvantumnak”. Cáfoljuk Spenglert? Főlölesleges. Csak Engelsre, Marxra, Sombarra, minden közgazdászra, a józan észre és tapasztalatra kell utalnunk. A romantikus közgazdaságtan szerint egészséges és természetes az a termelés, melyben a munkás 16 órát dolgozik (intenzitásról Spengler nem tud) és bérét a munkaadó számítja ki. Spengler nem leplezi munkásgyűlöletét. A munkás szerinte luxusállat lett, a

nemzet parazitája, ő felelős a munkanélküliségért, a világgazdasági válságért is, mely a „proletárok vezetői céltudatos munkájának eredménye“. Hiszen az olesó színes bérek miatt pld. Japán lehengereli a piacokat és tekintve, hogy a bérek magasak, az uralkodóosztály, a technikai berendezés tökéletesítésére, a munkaerő kiküszöbölésére, nagyobb arányú termelésre, gazdasági imperializmusra kényszerült, — s mindez együttvéve a válságba vezetett. Közgazdasági alapeszméjét valószínűleg így fejezi ki: „csak egyfajta dumping van, mely a gazdasági életben természetesen(!) megalapozott és azért eredményes: az, melynek eszköze az olesóbb bér és nagyobb munkateljesítmény.“ (128. o.) Senkisem tagadja, hogy a munkásosztálynak része van a technika fejlesztésében, a kapitalista termelés ellenmondásainak kiélezésében. Ez a részesség azonban kényszerű „bűnrészesség“, a termelési módszer a kezdetben korlátlan kizsákmányolás életének védelmére harcba kényszerítette a munkásságot... Ugyanakkor a már birt profitnak, élelnívónak védelme a kapitalistákat kényszerítette új eszközök alkalmazására. A munkásság emberséges életet akart. Ezt el lehetett érni katasztrófa nélkül is. A nagypolgárság többet akart: ez földézte a katasztrófát. Indokolt tehát ha őt illeti a felelősség, mint a saját termelési módján alapuló társadalmi rend uralkodó osztályát.

Spengler és a nácizmus A hallatlan munkásgyűlölet következménye aztán, hogy Spengler bizalmatlan a nácizmussal szemben is. Már a neve iránt is aggályai vannak: még „nemzeti“ ez megjárna, de „szocialista“ és „munkás“ és „párt“, ez az idegeire megy Spenglernek. „Minden munkáspárt — írja — homályosan tudatában van közösségének, bármennyire gyűlölik egymást vezetőik“ (91. o.) De még a vezetőkkel sincs megelégedve. „Az a szemrehányás, hogy „munkásellenes“, elsápaszt ma minden politikust“ (106. o.) A fasiszmus csak átmenet. Formáját az ellenségtől tanulta s azért veszélyes (134. o.) Szociális becsavágya van, azt állítja, hogy a munkás javát szolgálja, az uccákon agitál, népszerű, pedig mindez legkevésbé sem előkelő, a baloldali eszme tovább él a párt balszárnyában stb. Nem ellenkezik ez azzal, amit annyiszor hallunk: a nemzeti szocializmus a burzsoázia diktatúrája? a reakció korlátlan uralma? hiszen ha ez áll, akkor a polgárság eme legszélsőbb képviselője miért bizalmatlan vele szemben?

Ennek az ellenmondásnak a megértéséhez hozzásegít egy névtelen olasz marxista fejtegetése a fasiszmusról, mely az „Information“ 2. évf. 4. füz.-ben jelent meg. „A fasiszmus nemcsak kapitalista reakció volt... a kispolgári falusi tömegek mozgalma volt, politikai harc, melyet a kis- és középpolgárság bizonyos képviselői vezettek az uralkodó osztályok egy része ellen...“ s hozzáteszi: „A fasiszmus jelenségeinek bonyolultsága hozta magával, hogy a fasiszta mozgalom fejlődését nemcsak a reakciós célok határozták meg“ (6. o.) Ugyanígy a nemzeti szocializmusnál is az uralkodó osztály akarata nem érvényesül közvetlenül. Kénytelen a körülményekkel megalkudni. Tömegszervezettel szemben kénytelen volt tömegszervezetet állítani, annak igényeit ki kell elégítenie, panem et circenses, kenyeret és cirkuszi játékokat kell részükre szolgáltatnia stb. Ez pedig megalkuvás s ez a következetes polgárnak ellenszenves. A cél egy. De az eszközökről való vélemény különbözik. (Más lapra tartozik, hogy Spengler „korlátlan diktatúra“ elve utópia, mely szintén vágyaiból ered...) Rosszalja Spengler az antiszemitizmust és a fajmámort is. „A fajtisztaság groteszk szó, tekintve, hogy évezredek óta minden faj és törzs keveredett... Aki túl sokat beszél fajról, annak nines.“ (157. o. (Göb-

belsnek, Göringnek nincs faja!!!) A tiszta faj helyett az erős faj eszméjét propagálja, mely természetesen nem kevésbé groteszk: erős faj, mely sok gyermeket termel. (A gyermekgazdagság „a halhatatlanság északi eszméje“ szerinte. Talán inkább az ipari tartalék, az ágyútöltelék „eszméje“, melyért ma még a burzsoázia fejlettebb agyu része sem lelkesedik, hiszen egyuttal a munkanélküliség, nyugtalan-ság, a szociális erjedés eszméjének forrása is.) Az erős fajhoz „az élet ellenállásai, boldogtalanság, betegség és háború által való kemény kiválasztás“ (160. o.) is hozzátartozik. Vagyis fajban is az az „erős“ (az előkelő, természetes és egészséges aequivalenseként) ami kulturá-ban, államban: a hűbériség „faja“. A hitleri fajelméletet zoológiának, a magáét etikusnak nevezi. Így is van. Ez a fajelmélet etikus, mert a „jó“ és „rossz“ szinonimáival operál s nem északi hanem renaissance erkölcs szerint jónak azt tartja, ami neki tetszik. Ezzel azonban a „faj“ annyira zavaros fogalmát sem tisztázza.

Spengler tehát Hitlertől a szociális demagógia gleichschaltolását követeli és gyors imperialista akciót a két világorradalom: a fehér és a színes ellen, mely utóbbit U. R. S. S. vezetői, melynek lakosait nincseknek tette meg. (Miért ne?) A harc vezetésére, a fehér népek-ben még szunnyadó egészség felébresztésére a német nép hivatott, mely-lyel a történelem talán azért takarékoskodott mindmáig. A német népnek azonban még nevelés kell, de „nem iskola, nem tudás, művelt-ség; hanem lelki fegyelmzés.“ (165. o.) (Innere Gleichschaltung-nak is mondják) azaz magyarul: a káplártudomány, Banse-féle Wehr-wissenschaft, az agyvelők sterilizálása...

A S Z E L E P

Írta: MUNELS PÁL (Pozsony)

A vasárnap ünnep.

Ebéd után kiálltak a parasztek a házak elé. Pipáltak és köpködtek.

Beszélgettek. A falú eseményeiről. A cigányokról. És arról, hogy jónak ígérkezik a termés, mert a kalászek feje kókkadtan csüng alá, mert nehéz a magtól. És a fiúk és leányok fiúk és leányok voltak. A vénasszonyok pletykáltak. A gyerekek játszottak.

Malmot esináltak a patak mellett, vagy bodzából puskát, vagy pitypangból koszorút, vagy koromból bajuszt festettek egymás orra alá, vagy birkóztak, vagy azon veszekedtek ki tud messzebbre pökni.

És a bíró fia már egészséges volt és először ment el a korcs-mába megint.

Hat napon át dolgozott az Ur, és a hetedik napon elpihent.

De az ember nem akar unatkozni.

És a hetedik napra kitalálta a korcsmát.

A falu parlamentjét.

Ujságját.

Panaszkodóját.